

provincie limburg

RIJNLANDLEZING

3e Rijnlandlezing 31 mei 2018

Doe goed; duurzaamheid en barmhartigheid als opdracht
voor overheid en samenleving

Bijdrage van:
ZKH Prins Jaime de Bourbon de Parme
Ambassadeur bij de Heilige Stoel voor het
Koninkrijk der Nederlanden

LETTERLIJKE WEERGAVE VAN HET GESPROKEN WOORD

Gouverneur, beste medeluisteraars, zo meteen gaan we in gesprek met elkaar. Dit is een mooie omgeving om in een cirkelvormige zaal met elkaar over doe goed en zie niet om te spreken. Over het Rijnlands model.

De Gouverneur vroeg ons, de nuntius en mij, om te spreken over het Rijnlands denken. En de vraag of het Rijnlands model een nuttig middel is om te werken aan een rechtvaardige wereld.

Het rijnlandsmodel, hoe ik het bestudeerd en bekeken heb en er overigens ook een conferentie over in het Vaticaan georganiseerd heb, staat voor een evolutie in de economie. Hier, in dit gebied, leefde een sterk kapitalistisch model. Een model waar de mensen het kapitaal erin brachten en dat er ook uitkregen. De rest kreeg wel een bestaan en werk, maar mensen werden ook zwaar uitgebuit. Er waren geen regels, geen vangnetten, niets. Dat is hier in Limburg ook te zien in de mijnbouw in die tijd. Ondertussen werd er geïnvesteerd in onderwijsinstellingen en begonnen mensen zich te diversificeren, evenals de economie. Langzaam werd er aan een vangnet gewerkt. Er werden universiteiten opgebouwd, scholen, ziekenhuizen, er kwamen pensioenen, et cetera. Het werd de sociale markteconomie die model is geworden voor de Nederlandse economie, de Duitse economie, de Oostenrijkse economie. In dit hele gebied is de sociale markteconomie eigenlijk deel van ons cultureel erfgoed geworden. We mogen daar heel erg trots op zijn. Dat de hele maatschappij min of meer meegetrokken wordt en dat iedereen of een groot gedeelte van de maatschappij er beter van wordt. Om dit mogelijk te maken, moeten overheden, bedrijven en kennisinstellingen samenwerken. Dit kun je niet alleen maar overlaten aan alleen de overheid of alleen het bedrijfsleven of aan kennisinstellingen. Ze moeten samenwerken.

De vraag van de gouverneur was: werkt dit model nog en helpt het ons om een betere wereld te maken?

Ik zou de parallel willen trekken met de diplomatie. Ik ben immers diplomaat en ik kan alleen over mijn vak en ervaring spreken. En ik zie daar wel een parallel in. Wij werken als diplomaten natuurlijk van oudsher met andere overheden, andere regeringen. Zo is er een ambassadeur in Frankrijk in Japan, in de Verenigde Staten. Dat was de klassieke diplomatie. En het is nog steeds belangrijk om handelsverdragen te sluiten, om op kernzaken afspraken te maken, om de NAVO op te zetten. Maar toen kwamen de hulporganisaties en probeerden we om het vangnet dat we hier hebben opgebouwd, in Nederland, ook elders toe te passen. Om te zorgen dat onderwijs, ziekenhuizen, zorg, et cetera ook in arme gebieden van de wereld mogelijk waren. Je ziet dat dit denken ook evolueerde in de diplomatie. Natuurlijk werken we met kennisinstellingen en het bedrijfsleven, want een groot deel

van onze welvaart heeft te maken met handel met het buitenland. Ook daar werden door overheden afspraken over gemaakt.

Wat we zien is de evolutie binnen de diplomatie, dat voor de grote problemen op deze aarde zoals klimaat en migratie, je met deze instellingen samen moet gaan werken. Juist deze kruisbestuiving zorgt dat ervoor dat we tot de oplossing kunnen komen.

Een voorbeeld in de textielindustrie: We zagen in Bangladesh een fabriek die in elkaar stort. Heel veel mensen sterven en plotseling wordt de wereld zich bewust dat die mensen onder vreselijke omstandigheden werken. Omstandigheden die wij in Nederland niet meer kennen, maar die daar nog steeds mogelijk zijn. Op dat moment is de overheid afspraken gaan maken met Bangladesh. Hulporganisaties kwamen in actie om die fabrieken beter te maken. Kennisinstellingen deden onderzoek naar wat er allemaal mogelijk is. Het bedrijfsleven werkte vanaf dat moment graag mee om het beter te gaan doen. Dat konden we alleen maar oplossen door samen om de tafel te gaan zitten en de oplossing samen uit te werken.

Dus diplomatie heeft de evolutie gemaakt zoals het Rijnlands model jaren geleden ook heeft gemaakt.

Ik moet zeggen dat dit typisch Nederlandse diplomatie is. Wij zijn hier beter in dan de meeste andere landen in de wereld. In Duitsland is alles redelijk gestructureerd per ministerie, per sector. Daar vinden ze het lastig om over sectoren heen te stappen. De Britten kunnen het een beetje. Sommige Scandinavische landen kunnen het een beetje. Maar in Nederland zijn wij heel goed in het polderen. Wij kunnen dat heel goed. Dat is echt het Rijnlandse democratie model.

Maar u ziet op de hand in het plaatje achter mij een vinger die nog geen naam heeft. Waar is Nederland dan minder goed in? Wij zijn, omdat we zo onkerkelijk en seculier zijn, gescheiden van kerk en staat. Daarmee zijn we eigenlijk niet meer zo gewend om ook met religieuze instellingen te werken. En om alle middelen te hebben om diplomatie te beoefenen, moet je echt met alle mogelijke sectoren samenwerken om tot oplossingen te komen. Dus ook met religieuze instellingen.

Daarin ben ik ambassadeur. Als ambassadeur van Nederland vertegenwoordig ik Nederland bij de heilige stoel, bij paus Franciscus. Dit is een van de plekken waar je religie en diplomatie kunt uitoefenen.

Maar is religie wel relevant voor diplomaten? Ik zei het net scheiding van kerk en staat. We zijn als land sterk ontkerkelijkt en als ik met mensen over religie spreek, dan weet men er nog maar weinig van af. Of men is onverschillig of zelfs vijandig ten opzichte van religie. Maar is het nog wel relevant? Als je naar de schaal op het plaatje kijkt, dan zijn dit de religies wereldwijd. Dat gele partje zijn de mensen die niets met religie hebben en wij zitten daar als Nederland middenin.

Als ik aan mijn vrienden vraag: 'Heb je iets met religie?' Dan zegt misschien eentje van de tien: 'Ja daar heb ik wel iets mee'. Dus voor ons beeld is het heel normaal om niets met religie te hebben of in ieder geval daar heel duidelijk een afstand van te nemen. Maar als je naar de rest van de partjes kijkt, dat is allemaal samen 86 procent van de wereld, die hebben wel iets met religie.

Dan zeggen sommige mensen: 'Ja, maar er komt meer onderwijs. Mensen gaan geloven in bijgeloof, het wordt allemaal rationeel. Dat verdringen we wel naar het verleden toe' Maar het tegengestelde is waar.

Gezinnen die een religieuze achtergrond hebben, zijn wereldwijd groter, dus dat gele partje op de kaart achter mij, de mensen die niets met religie hebben, die vergrijzen. Dus hoe dan ook, hoewel een groot deel van de wereld iets met religie heeft, hoeven wij niet meer religieus te worden, dat is aan iedereen persoonlijk. Maar we moeten wel religieus geletterd zijn. Want willen wij handel voeren met heel veel landen, willen wij vredesverdragen met andere landen maken, willen wij op vakantie gaan en een leuk gesprek met andere voeren, dan is het nuttig om religieus geletterd te zijn.

Een van de plekken waarin je religie en diplomatie kan doen is het Midden-Oosten. Onze ambassadeur in Tel Aviv is daar natuurlijk mee bezig, onze ambassadeur in Jordanië is er mee bezig, maar één van de plekken waar we op dat gebied echt constructief kunnen samenwerken, is het Vaticaan. Wat denk je bij een ambassadeur in het Vaticaan? Het is het kleinste staatje in de wereld. Het heeft geen leger, maar het heeft 100 Zwitserse soldaten huurlingen. Het is wel het oudste legertje in de wereld, maar het is niet een leger waar je vredesmissies mee gaat doen of andere dingen. Het heeft geen grote economie, dus handelsverdragen hebben niet zoveel zin met het Vaticaan. Waarom hebben we dan toch een ambassadeur in dat kleinste staatje van de wereld?

U ziet achter mij een affiche dat ik gemaakt heb tijdens een staatsbezoek van de Koning en Koningin. Linksboven ziet u de kaart van de binnenstad van Amsterdam en daarbinnen ziet u een geelwitte stip. Zo klein is het Vaticaan. Dus daar doen we het niet voor, maar daarnaast ziet u de wereldkaart met een gele pijl die naar boven gaat. Dat is het aantal katholieken in de wereld en dat is constant gegroeid. Het aantal in Nederland is omlaaggegaan, maar in de wereld gaat het omhoog. We zitten nu op bijna 1,3 miljard katholieken in de wereld. 17,8 Procent van de wereldbevolking is katholiek. Dat zijn ongeveer evenveel katholieken als chinezen in de wereld. Het Vaticaan is niet de baas van die katholieken, maar het Vaticaan is wel een referentiepunt voor al die katholieken.

Ten tweede is het Vaticaan ook een enorm groot netwerk voor diplomatie. We zien dat de Katholieke Kerk 220.000 kerken in de wereld heeft. Moet u zich voorstellen. In elk dorp waar een kerktoeren uitsteekt, is er een priester of een broeder of zuster die een mobiele telefoon heeft die gebeld kan worden voor informatie.

Wij hebben een ambassade in een hoofdstad en dat is het. En we reizen af en toe door het land.

Zij hebben als Vaticaan een ambassadeur in elk dorp van hetzelfde land en dat wordt interessant in bijvoorbeeld oorlogsgebieden: Burundi of in Congo of in Venezuela of in Libanon of in Syrië. Daar krijg je informatie en dat komt allemaal in dat Vaticaan en ik hoef daar alleen maar te luisteren of vragen te stellen. Dus wij zien dit als één van de meest belangrijke diplomatieke luisterposten in de wereld. Dankzij al die kerken. Daarnaast zijn er ongeveer 140.000 scholen wereldwijd en die zijn gemiddeld beter van kwaliteit dan de lokale scholen. En er zijn ongeveer 1.358 universiteiten en ook die zijn gemiddeld beter van kwaliteit. Naar die scholen en universiteiten kan iedereen naartoe. Ik sprak laatst iemand uit het Midden-Oosten en die zei: 'In mijn hart ben ik moslim in mijn hoofd ben ik Jezuïet.'

Wie gaat er naar dit onderwijs toe? Dat zijn soennieten en sjiïeten. Verschillende moslimgroepen waartussen nu een enorme spanning staat. De ene gaat naar sjiïtische scholen. De andere gaat naar soennitische scholen. Of ze gaan naar katholieke scholen. Op deze scholen zijn ze allemaal welkom, het is dus een ontmoetingsplaats voor mensen die anders gescheiden zouden leven. Dus dat

draagt ook bij aan vrede in het Midden-Oosten. Dan zijn er nog 5000 ziekenhuizen in het Midden-Oost waar ook alle bevolkingsgroepen welkom zijn. Dus dat is ook een verbindingsmiddel. Dan zijn er nog 12.000 weeshuizen en zijn er 165 katholieke hulporganisaties die los gecoördineerd worden vanuit het Vaticaan. Waaronder de Nederlandse Cordaid. Dat komt allemaal bij elkaar in dat kleine Vaticaan.

Dus ik vergelijk het niet zo zeer dat ik een bilateraal ambassadeur ben naar een kleine territorium in de wereld. Je kunt het bijna beter vergelijken met de Verenigde Naties. Het is het hoofdkantoor van alle katholieke organisaties wereldwijd en dat komt daar bij elkaar. Daarbij zijn er 106 nuntii, ambassadeurs van de paus. Hiervan hebben we er vandaag een in ons middel, de enige Nederlandse nuntius. En we hebben 181 landen in de wereld die een ambassadeur bij de paus hebben en daar ben ik een van. 181! Na de Verenigde Staten, is het Vaticaan de plek met de meest geaccrediteerde ambassadeurs. Zo belangrijk vindt de wereld de relatie met het Vaticaan. De paus heeft ongeveer 35 miljoen volgers op twitter, Instagram, radio en televisie. Hij heeft een enorm bereik. Een bereik dat onze premier nooit zal kunnen halen.

Dan hebben we deze man...Paus Franciscus. Het is met hem als Paus een uitzonderlijke tijd om ambassadeur te zijn bij de heilige stoel. Paus Franciscus spreekt ongelooflijk veel mensen in de wereld aan. Hij is pastoraal bezig en houdt zich specifiek bezig met maatschappelijke thema's. Maatschappelijke thema's die ons allemaal raken. Het klimaat, vrede, mensenrechten en armoedebestrijding. Hij stelt zich op als iemand die er is voor de armen met een kerk en geloof als inspiratiebron. Hij inspireert die 1.3 miljard katholieken, maar ook heel veel protestanten. Zelfs mensen van een ander geloof of mensen die helemaal niet geloven zien hem als een moreel leider.

Angela Merkel kwam in het Vaticaan waar iemand haar zei dat paus Franciscus wordt gezien als een moreel leider. Waarop zij antwoordde: 'Hij is de enige morele leider op dit moment in de wereld.' Zo kijken wereldleiders naar paus Franciscus. Ze hoeven het niet met hem eens te zijn, maar ze zien hem wel als een referentiepunt. Iemand om mee te praten of te reflecteren over wat hij zegt.

Waar werken wij, Nederland en het Vaticaan specifiek mee samen? Tussen Nederland en het Vaticaan waren vroeger altijd grote spanningen. Wij hielden ons bezig met ethische kwesties die haaks staan op dat van het Vaticaan, genderissues, euthanasie et cetera. Dat was een soort vijandsbeeld over en weer. Met Paus Franciscus zag ik alleen maar kansen. We kunnen de geschillen prima bespreken. En dat praten gaat goed, maar daar kom je niet veel verder mee. De problemen in de wereld zijn zo groot dat we echt moeten samenwerken. Een van die thema's is armoedebestrijding. Een andere is klimaat wereldwijd. Nog een andere is mensenrechten, vluchtelingen. De paus heeft dat als een van de hoofdthema's opgenomen.

Maar ook vredesbesprekingen. Hier ga ik wat uitvoeriger op in met een paar voorbeelden zodat u een beetje een beeld heeft en dan ga ik iets over het klimaat zeggen.

Religie kan het brandstof zijn dat het oorlogsvuur doet oplaaien. Ik zie heel veel mensen die tegen mij zeggen dat als we religie zouden uitbannen we meer vrede op aarde zouden hebben. Dan zeg ik: 'En de tweede wereldoorlog?' Fascisme had niets met religie, het was een ideologie en het communisme had ook niets met religie te

maken en toch hebben we één van de ergste oorlogen in de wereld gehad. Dan zou je ideologie ook moeten uitbannen. En je zou nog veel meer moeten uitbannen. Maar het is wel waar dat religie gebruikt wordt als brandstof om een oorlogsvuur te doen oplaaien. Het is niet de oorzaak van het conflict het is vaak het middel om de oorlog nog verder te doen opzwepen. Het wordt dus vaak misbruikt. Maar religie kan net zo goed het water zijn om het oorlogsvuur te blussen. En ik moet zeggen dat als je nu naar de Katholieke Kerk kijkt, met paus Franciscus en al zijn voorgangers, dan zijn ze al generaties bezig met het inzetten van religie als blusmiddel.

In het Midden-Oosten is dit de laag tussen de sjiieten en soennieten, de laag die ervoor zorgt dat ze niet nog verder tegenover elkaar komen. Daarom is het zo droevig dat de Christenen uit het Midden-Oosten wegtrekken. Het wordt slechter voor de regio zelf.

Maar zo zijn er priesters in alle oorlogsgebieden die actief zijn geweest. Hier een paar voorbeelden. De paus is actief geweest in Cuba om vrede te sluiten tussen Cuba en de Verenigde Staten, tussen Castro en Obama. Toen ik de Paus voor het eerst ontmoette zei hij tegen mij: 'Het was een geschenk van de hemel' Beide partijen waren bijna klaar met de vredesonderhandeling, maar niemand durfde de eerste stap te zetten, dat was een beetje een eer ding. Toen kon de paus instappen en hij heeft ze bij elkaar gebracht. De paus heeft daar dus een hele belangrijke rol gespeeld.

Het andere voorbeeld is Colombia. Een heel ander proces. Daar hebben lokale priesters 40/50 jaar eindeloos over vrede gesproken om toch een sprankje van hoop bij de bevolking te bewerkstelligen. Zodat niet de gehele bevolking gepolariseerd raakte in twee kampen. Daarop hebben de bisschoppen, een niveau hoger, een nationaal platform voor dialogen opgezet. Daar hebben de partijen een vredesakkoord gesloten. Toen zei de paus: 'Als de vrede in beton gegoten is, dan kom ik ook Colombia opzoeken.' Colombia is natuurlijk een heel katholiek land, dit vonden zij bijzonder mooi. Dus als kers op de taart van het hele proces is de paus uiteindelijk ook naar Colombia afgereisd. Zo zie je dat drie lagen van de kerk samen zorgen voor vredesbehandeling. De priesters met hun jarenlange inzet, de bisschoppen die op een juist moment een dialoog opzetten en de paus die op bezoek komt. Dus dat is ook een hele belangrijke rol.

Congo is ook een land dat op spatten staat, met 80 miljoen mensen. Als dat uit elkaar spat, wordt het persoonlijk leed dat daar al jaren gaande is nog verergerd. Die mensen vluchten naar Zuid-Afrika, naar het noorden. Deze vluchtelingenstromen zullen ook de buurlanden destabiliseren. Dat is echt iets wat we moeten zien te voorkomen. De enige structuur in het land die nog geloofwaardig functioneert is niet meer de Staat, maar de Katholieke Kerk. De bisschoppen spelen daar ook een hele belangrijke rol in de vredesonderhandelingen en niet zonder eigen kosten. Heel veel priesters worden vervolgd, kerken worden verbrand, omdat er altijd mensen zijn die deze vrede niet willen hebben.

En in Venezuela zie je een collega van de nuntius, een oud nuntius die met Maduro spreekt om te proberen hem tot bezinning te brengen. Dat is helaas niet gelukt.

Venezuela is voor ons heel belangrijk omdat Venezuela ons buurland is, denk aan Aruba, Bonaire en Curaçao. Dus we maken ons heel erg zorgen om Venezuela en zijn actief bezig. In het Vaticaan delen we informatie, delen we strategieën en zo proberen we met zijn allen met de gemeenschap, maar ook Nederland om specifiek mee te denken: Hoe kunnen we een oplossing vinden voor Venezuela?

In Congo hebben we als Nederland de bisschoppen financieel bijgestaan. En zo proberen we concrete samenwerking mogelijk te maken.

Een ander voorbeeld is Syrië. In 2015/2016 werd hier keihard gebombardeerd. Gezinnen doken in de onderkanten van de gebouwen om veilig te zijn. Ze wisten niet wanneer ze naar buiten konden gaan om te vluchten, want ze wisten niet wanneer er nieuwe bommen zouden vallen. Toen kwam Save The Children Nederland en Artsen Zonder Grenzen naar mij toe met een verzoek of de paus zou kunnen oproepen tot een humanitair staakt het vuren. Dat er een tijdelijke periode zou kunnen worden afgesproken met Syrië en Rusland dat er niet gebombardeerd zou worden, zodat de hulporganisaties de gezinnen zou kunnen evacueren. Daarmee ben ik naar monseigneur Gallagher gegaan, dat is de minister van buitenlandse zaken van het Vaticaan, de baas van de nuntius. Hij belde me twee dagen later op en zei: 'Over 4 minuten moet je op de televisie kijken dan gaat de Paus op het Sint Pietersplein tijdens de publieksaudiëntie het verzoek inwilligen van deze hulporganisaties.' En de Paus riep op, smeekte zelfs, voor een humanitair staakt het vuren. Kort daarna kwam er ook een kort staakt het vuren en zijn er gezinnen geëvacueerd. Zo zie je dat het de inzet van een Nederlands maatschappelijk middenveld, met mij als doorgeleider, als diplomaat en dan uiteindelijk de Paus met zijn wereldplatform een verschil kan maken in oorlogsgebieden. Zo zie je dat we op het gebied van vrede en al deze zaken heel concreet kunnen samenwerken. Dat is het positieve wat Nederland met het Vaticaan heeft.

En dan nu over Duurzaamheid. De Paus was toen ik net aankwam bezig met het schrijven van een encycliek, dat is een pauselijke brief, dat heet Laudato Si 'Care for our common home', zorg voor ons gemeenschappelijk huis. Die brief ging over heel veel dingen, maar onder andere over zijn visie over het klimaat. Hij verbond dat ook met armoedebestrijding. Terwijl hij hier mee bezig was en iedereen daar heel geheimzinnig over deed, vroeg ik de paus: 'Wanneer komt die brief uit?' En toen zei hij: 'Ik ben nu met de derde versie bezig en hij wordt nog vertaald, dus over 2 maanden zal hij er liggen.' Dus terwijl iedereen hier heel geheimzinnig over deed, deed de paus hier heel open over. Ik kende toen de timing en ik dacht de paus heeft een goede reputatie, maar is kritisch tegenover het kapitalistische systeem en soms terecht. En ik wist dat hij daarna ook naar de Verenigde Staten zou gaan en ik dacht als hij wordt gezien als links of als communistisch of antikapitalistisch, dan verliest hij ontzettend veel mensen in de wereld en verliest hij ook het bedrijfsleven zelf. Dus ik heb drie weken voordat de encycliek gelanceerd werd, een conferentie georganiseerd waarin ik Unilever heb uitgenodigd, Paul Polman, het hoofd van McKenzie in Londen, het hoofd van HSBC-bank in Azië van India, het hoofd van een wetenschappelijk onderzoeksbureau dat op het gebied van klimaat onderzoek doet, onze voormalige minister Lilianne Ploumen en de ex-president van Mexico, om het te hebben over de rol van het bedrijfsleven in het klimaat.

Heel veel leiders denken dat je moet kiezen tussen klimaat of banen, Trump denkt dat nu ook. Dat is een vals dilemma, dat zijn banen in de kolenindustrie misschien, in de olie-industrie, maar een Phillips of de textielindustrie in een dorp die wil gewoon energie hebben. Het maakt hen niet uit waar het vandaan komt. En als je het hen vraagt, liever uit zonnepanelen of uit wind. Dus niet het hele bedrijfsleven is tegen het klimaat. Sterker nog je kunt heel veel banen genereren met het bouwen van zonnepanelen en de groene economie biedt ook ontzettend veel kansen voor banen. Dus die valse dilemma's hebben we daar neergezet en toen de paus drie weken later de encycliek lanceerde, was er iemand van de pauselijke universiteit die die boodschap opnieuw ook verkondigde. Zo zie je dat wij de paus zijn inhoudelijke boodschap niet wilde en niet konden beïnvloeden, maar wel hóe hij dat naar buiten

bracht. Door te zeggen dat het bedrijfsleven ook een rol heeft in klimaatdiplomatie. Deze encycliciek heeft een enorme rol gehad tijdens de klimaatconferentie in Parijs. Een half jaar nadat de encycliciek uitkwam hadden we grote onderhandelingen en al die klimaat onderhandelaars kennen elkaar al twintig jaar. En India met het bekende standpunt, Verenigde Staten kwam met het bekende standpunt, Frankrijk kwam met het bekende standpunt en plotsteling komt de paus met zijn standpunt. De Katholieke kerk had zich nooit bemoeid met de onderhandelingen en plotseling kwam er een frisse wind een nieuwe boodschap in de onderhandelingen. Alsof de deuren opengingen en er een nieuwe visie in die onderhandelingen waait. Bij de paus gaat het niet om wie moet wat betalen, wanneer, hoe? Maar over waarom we de natuur moeten beschermen en dat inspireerde ontzettend veel mensen. Heel veel wereldleiders begonnen hem te citeren en dat hielp de klimaatonderhandelingen aanzienlijk. Daarbij had de paus als één van de meest bezochte staatshoofden ter wereld, de persoonlijke telefoonnummers van heel veel leiders in de wereld. Ook van leiders die zich oorspronkelijk verzetten tegen de klimaatonderhandelingen. De paus en zijn diplomatieke diensten hebben zich enorm ingezet om dit mogelijk te maken. Ze waren één van de vele spelers maar ik denk dat ze daar echt een positieve impact hebben gehad.

Dan terug naar diplomatie in het Rijnlands model. Ik denk dat er veel parallellen zijn: overheden, hulporganisaties, kennisinstellingen, maar ook religieuze instellingen. We hebben ze allemaal nodig voor de grote problemen van deze wereld. De problemen zijn ongelooflijk complex en wie is de baas van deze groep mensen? Degene die het meeste kan bieden. Soms is de overheid in de regie, soms zijn het de hulporganisaties zoals met Aleppo die mij vragen om hen te helpen voor een staakt het vuren, soms zijn het kennisinstellingen die de wetenschap over het klimaat hebben, soms is het het bedrijfsleven die zeggen ' ik wil conflictvrij inkopen uit Congo, daar heb ik me in het verleden mee bezig gehouden' en soms zijn het religieuze instellingen die de leiding nemen.

Die flexibele houding om samen te werken waar niemand echt elkaars baas is, maar waar degene de leiding neemt die ook echt het meest te bieden heeft, waarbij de anderen dit initiatief steunen. Dat is de toekomst van diplomatie. Dat past ook heel goed in het Rijnlands model.

De aandacht voor het Vaticaan groeit enorm. In de laatste vier jaar dat ik ambassadeur was, en de paus is nu vijf jaar paus, hebben we meer bezoeken gehad dan in de afgelopen 30 jaar opgeteld. Op de foto achter mij zien we Lilianne Ploumen, onze voormalige minister van handel en ontwikkelingssamenwerkingen. We zien Ben Whiteman, premier van Curaçao toen. En zo hebben we heel veel bezoek gehad. Wat ook heel opvallend is, dat we onze eigen premier Rutte op bezoek hadden. Een liberale protestante seculaire premier die om 6 uur 's ochtend een vliegtuig neemt om om 8 uur 's ochtend de paus te ontmoeten. Dat is geschiedenis. Dus de tijden zijn enorm veranderd in onze relaties. Met als toppunt het staatsbezoek vorig jaar van de Koning en Koningin aan het Vaticaan. Het eerste officiële bezoek van een staatshoofd aan het Vaticaan ooit. Dus we zijn daarmee een nieuw hoofdstuk van samenwerking ingegaan. En dat is tijdig ook, vanwege de problemen die we wereldwijd hebben. Dank u wel.

Mgr. Bert van Megen

Bijdrage van:
Mgr. Bert van Megen
Pauselijk Nuntius in Noord-Soedan en Eritrea
LETTERLIJKE WEERGAVE VAN HET GESPROKEN
WOORD

Hartelijk dank dat ik vanmiddag hier bij u mag zijn om met u samen een beetje na te denken over barmhartigheid en duurzaamheid. Vooral vanuit het zicht van de Katholieke kerk. Maar eigenlijk hoef ik daar al helemaal niks meer over te zeggen, want onze ambassadeur bij de heilige stoel deed het al zo goed dat ik daar nauwelijks iets aan heb toe te voegen. Daarom wil ik me dan ook vooral concentreren op mijn eigen werk in Soedan en Eritrea, hoe ik dat combineer en wat mijn eigen ervaringen daarin zijn.

Eerst ter inleiding nog heel even iets over de diplomatieke dienst van de heilige stoel. Ikzelf, zoals gezegd geboren in Eygelshoven, werd in 1987 tot priester gewijd en ging in 1990 naar Rome om te studeren aan de Pontifical Ecclesiastical Academy. Dat is zo'n beetje het diplomaten klasje. Nou weet ik niet precies hoeveel jaren dat is in Nederland zo'n diplomaten klasje. ...*Drie maanden (vult ZKH Prins Jaime de Bourbon de Parme ter plekke aan)*... Kijk eens aan voor ons zijn dat 4 jaar. Ik was dus 4 jaar op het Palazzo de Minerva, als u dat wat zegt. Dat is midden in de stad, de burens van het Pantheon en ik had eigenlijk het voorrecht om 4 jaar lang 's morgens het raam open te maken en uit te kijken op het Olifantje van Bernini. Dat is één van de mooiste uitzichten die je kunt hebben in Rome. Daar aan de Pontifical Academy komen mensen uit de hele wereld bij elkaar. We zijn met zo'n 34 mensen van alle rassen, talen en landen, zo'n 16 tot 20 nationaliteiten, en in die zin is dat ook een afspiegeling van de katholieke kerk. Catodicos, wat zoveel betekent als universeel, alles omvattend. Ook in de diplomatieke dienst komt dat tot uiting. Eigenlijk was dat tot Paus Paulus de zesde, vooral nog een Italiaanse zaak en dan is het vooral onder Paus Johannes Paulus de tweede, dat die deuren van de diplomatieke dienst werden opengegooid en er steeds meer buitenlanders, dus niet Italianen, een plaats kregen binnen die diplomatieke dienst. Ik werd in 1994 als eerste uitgezonden als jonge secretaris, 34 jaar oud, en kwam toen ook al in de Soedan terecht. Daar bleef ik vier jaar en ging toen verder naar een aantal andere landen om vier jaar geleden weer terug te keren naar Khartoum, maar toen als apostolisch nuntius.

De diplomatieke dienst van de heilige stoel kent een hele lange geschiedenis. De eerste diplomaten werden eigenlijk al uitgezonden door de paus naar het hof van Constantinopel. We spreken dan we over de vierde vijfde eeuw na Christus en omdat we hier in Maastricht zijn, niet ver van Aken en eigenlijk binnen die gouden driehoek zitten van Maastricht, Luik en Aken. Wil ik u ook vertellen dat aan het hof van de Karolingen al een soort nuntius was. Die nuntius is zeker vaker ook hier in de Servaas geweest, want de heilige Servatius was één van de patronen van het Karolingische rijk. Het is dan vooral in de vijftiende eeuw bij de opkomst van de nationale staten, vooral dan ook Frankrijk, dat de paus al dan niet aarzelend begint

om permanente vertegenwoordigers uit te zenden naar verschillende adellijke hoven in Europa. We kunnen dan voor het eerst spreken over een nuntius, als een ambassadeur. Na de verwoestende en ook antichristelijke napoleontische oorlogen die ook hier in Limburg enorm hebben huisgehouden, werd tijdens het congres van Wenen, 1814/1815, een poging gedaan om de machtsverhoudingen in Europa weer in oude glorie te herstellen en zo werd ook het ambt van nuntius weer hersteld. De taak van een nuntius is tweeledig. Als vertegenwoordiger van de heilige stoel is hij geaccrediteerd bij de staat waar hij naartoe gezonden wordt en hij rapporteert naar de heilige stoel betreffende de verhoudingen met die staat. Maar hij bericht ook over de algehele, politieke, sociale, militaire en ja zelfs economische situatie in dat land. En hij heeft uiteraard een bijzondere interesse voor de vrijheid van godsdienst en voor mensenrechten in het algemeen. De nuntius heeft ook de taak te rapporteren over de situatie van de lokale kerk. Dat wil zeggen over de kwaliteit van het geloof en kerkleiders en gelovigen, over de voortgang of achteruitgang van het katholiek geloof. Hij staat dan ook de lokale kerk bij met de raad en daad en is een sleutelfiguur tussen contacten tussen lokale kerk en de heilige stoel. De nuntius speelt trouwens een sleutelrol in de benoeming van een bisschop. Hij bestudeert het vacante Bisdom, legt zijn oor te luister met bij mensen met kennis van zaken en polst de verwachtingen. Met die vergaarde informatie stelt hij een profiel voor de nieuwe bisschop samen en probeert geschikte kandidaten te vinden. Op basis van die informatie benoemt de paus een nieuwe bisschop. Een nuntius is dus van de ene kant een diplomaat met alle rechten en plichten van dien. Anderzijds is hij ook een herder van de kerk die zorg heeft voor zijn schapen.

Zoals gezegd ben ik nu alweer 4 jaar nuntius in Khartoum. Het land Soedan is 90% islamitisch en kent een kleine christelijke minderheid van zo'n 5 tot 10%. Die christelijke minderheid wordt gevormd door mensen uit de Nuba Mountains, dat is Zuidwest Soedan, inwoners van Blue Nile State dat is aan de blauwe Nijl die uit Zuid-Soedan omhoogkomt en dan is er nog een kleine groep van orthodoxe christenen een koptische gemeenschap van zo'n 150.000 die oorspronkelijk uit Egypte kwamen. De meerderheid van de christenen in Soedan zijn echter vluchtelingen. Zij zijn afkomstig uit Zuid-Soedan, Eritrea en Ethiopië. Het aantal zuid Soedanese christen in Soedan, wordt geschat op 600.000 daar komen dan nog eens 200.000 Eritreeërs bij en dan nog eens 100.000 Ethiopiërs. Dus allemaal vluchtelingen, over vluchtelingenproblematiek gesproken. De meerderheid van deze vluchtelingen leven onder erbarmelijke omstandigheden. Ze wonen meestal buiten de stad in de woestijn in krottenwijken bij temperaturen die oplopen tot 50 graden Celsius. Ze hebben geen directe toegang tot water en sanitaire voorzieningen en er is geen aansluiting op het stroomnet. Ook onderwijs en gezondheidsinstellingen zijn er nauwelijks. De kerk schaart zich al sinds jaar en dag met deze vluchtelingen. Er zijn dan ook katholieke scholen, er zijn kleine klinieken en de meeste vluchtelingen, Christenen, krijgen weinig hulp van de staatsinstuties vanwege hun geloof. Wie geholpen wil worden door de staat, zal zich tot de islam moeten bekeren. Vluchtelingen zijn sterk getraumatiseerd. Velen hebben familieleden verloren. Als je met kinderen spreekt die naar één van die katholieke scholen gaan en je spreekt over hun verleden, dan vertellen ze je over hoe hun vader of zus voor hun ogen werd doodgeschoten of de keel werd doorgesneden. Andere vertellen dat ze terwijl ze op de boot op de rivier vluchtten onder vuur kwamen en dat mensen uit de boot vielen en verdronken. Iedereen is op de een of andere manier wel slachtoffer van bruto geweld. Vrouwen en meisjes worden verkracht, maar meestal spreken zij hier niet over uit schaamte of

uit angst om door de familie te worden uitgestoten. De kerk is dan ook actief in traumaverwerking. Trouwens niet alleen voor de leken maar soms ook voor priesters en de religieuze die soortgelijke ervaringen hebben ondergaan.

In Zuid-Soedan waar ik een gedeelde verantwoordelijkheid heb met de nuntius die ook verantwoordelijk is voor Kenia, is de kerk actief betrokken bij de vredesbesprekingen. Tot nu toe echter met bedroevend weinig resultaat. Het kan niet tot vrede komen wanneer tussen de partijen geen barmhartigheid wordt getoond. Handelingen die zich puur fixeren op de schuldvraag en op de vraag van de reparatie kunnen niet slagen. Vergeving en barmachtigheid spelen een sleutelrol. Maar in de verhandelingen in het zuiden is dan een groot probleem. Er is namelijk zo veel geweld, er is zo veel leed, leed dat nog zo vers is dat het voor de betrokkenen moeilijk is om te vergeven en daarbij spelen dan ook gevoelens van superioriteit van de ene stam tegenover de andere een grote rol. Wanneer een persoon zich beter voelt dan de andere, wordt barmhartigheid onmogelijk. Om barmhartig te kunnen zijn is nederigheid nodig, een deugd die op dit moment ter enenmale ontbreekt. Voor de situatie in Zuid-Soedan maar ook voor die in Noord-Soedan is Zuid-Afrika het grote voorbeeld. Het jarenlange apartheidsregime had veel haat gezaaid tussen zwarte en witte Afrikanen. Het was vooral door het inspirerend voorbeeld van Nelson Mandela en archbishop Tutu dat de Waarheids- en Verzoeningscommissie, Truth and Reconciliation Commission of South Afrika (*short TRC*), daadwerkelijk kon functioneren. Daar konden de blanke, ex-machthebbers, en de vertegenwoordigers van leger en politie openlijk hun schuld belijden tegenover de nabestaanden van hun slachtoffers. Het waren vaak emotionele momenten waar mensen voor het eerst hoorden wat er daadwerkelijk met hun familieleden gebeurd was. Voor de militairen en de politie was het de eerste keer dat ze in de openbaarheid hun gruwelijke geheimen opbiechtten. Het was dan ook een soort openbare biecht waarin het licht van de waarheid scheen op het gruwelijk geheim van het kwaad. Dat kon echter alleen omdat de nabestaanden hadden toegestemd in vergeving. De TRC was een compromis waarin de meeste politieke partijen zich konden vinden. De kerngedachten van die commissie kan samengevat worden als amnestie in ruil voor waarheid. Persoonlijke amnestie zal alleen worden toegekend als de persoon in kwestie de volledige waarheid zal onthullen over de misdaden begaan onder de apartheid en indien die misdaad in kwestie politiek gemotiveerd is. Zuid-Afrika een 'Afrikaans land' speelt een belangrijke rol. Vooral in de persoon van Thabo Mbeki de voormalige president van dat land die een rol speelde in de vredesbesprekingen in Noord- en Zuid-Soedan. Tot nu toe echter zonder resultaat. Toch lijkt een Waarheids- en Verzoeningscommissie een werkzame en misschien wel wenselijke oplossing in beide gevallen. In beide landen ligt het conflict immers bij etnische spanningen. In beide gevallen, in beide landen, duurt het conflict al vele jaren. De Waarheids- en Verzoeningscommissie kan alleen functioneren zoals gezegd omdat ze zich baseert op vergeving. Het christelijk begrip van vergeving, barmhartigheid is dan ook meer dan een sentiment, meer dan een gevoel. Bijvoorbeeld we hebben gevoelens van liefde en medelijden voor mensen die zich in een moeilijke situatie bevinden misschien herkennen we onszelf in die persoon en zijn we bereid te vergeven, omdat we ooit in diezelfde situatie verkeerde. Barmhartigheid echter als deugd, als positieve act gaat echter veel verder dan dat. Barmhartigheid gaat in zekere zin altijd samen met gerechtigheid. God bijvoorbeeld is vergevingsgezind, doordat hij het goede geeft in overlopende maat. Veel meer dan vanuit het oogpunt van gerechtigheid verwacht zou kunnen worden. De definitie van gerechtigheid is immers: eenieder het zijne toekennen.

Barmhartigheid gaat echter veel verder. God zo te zeggen kent ons van binnenuit, kent de identiteit van onze persoon en hij weet wat wij nodig hebben. Niet alleen materieel maar ook spiritueel. Hij ziet de diepste roeping van ons leven, hij ziet onze diepste identiteit en reageert met het oog op die innerlijkste werkelijkheid. Zijn barmhartigheid is in die zin dan ook weer gerechtigheid, want God geeft ons wat ons ten diepste toekomt, ook al herkennen wij dat vaak zelf niet. Ook al is dat zelfbeeld vertroebeld door conflict, verwarring en kwaad. Trouwens barmhartigheid is nooit goedkoop. We kunnen rustig stellen dat echte barmhartigheid, echte vergevingsgezindheid altijd pijn doet. Dat gold voor Christus op het kruis, maar dat geldt ook voor ieder van ons. We maken het vaak mee in onze eigen relaties, in eigen familiekring en met vrienden. Hoe moeilijk is het om over ons eigen misschien wel terechte gelijk heen te stappen en de ander daadwerkelijk te vergeven. Dat vraagt heel veel nederigheid en het is niet zonder risico. Ik weet namelijk niet of mijn barmhartigheid niet als zwakte wordt geïnterpreteerd en de ander zich alsnog tegen mij keert. Barmhartigheid is dus ten diepste een gave, een gift, gratis, voor niets, onconditioneel, doe goed en zie niet om. Die toepassing van barmhartigheid als gave, waar we zojuist wat dieper op in zijn gegaan, vind je natuurlijk ook in een land als Soedan. Zoals gezegd Soedan is een Islamitisch land. Wij leven onder de sharia, de islamitische wetgeving, en in de hudud die de lichamelijke straffen regelt en ook de doodstraf wordt beschreven hoe barmhartigheid daar een plaats in krijgt. In Soedan bijvoorbeeld wanneer een wetsovertreder wordt beoordeeld tot stokslagen of zweepslagen dan moet dat zo gebeuren dat het geen lichamelijke sporen achterlaat. De straf heeft dan ook vooral een mentaal vernederend karakter dan dat het daadwerkelijk lichamen letsel voortbrengt. De straf, de zweepslagen, worden dus verzacht in een daad van barmhartigheid naar de veroordeelde. Die barmhartigheid in de sharia komt vooral ook terug bij de doodstraf. De familie van het slachtoffer wordt door de rechter gevraagd of ze bereid zijn de misdadiger te vergeven. De moordenaar kan dan bijvoorbeeld een bedrag betalen aan de nabestaanden of de nabestaanden kunnen zelfs geheel van straf afzien. Vaak wordt die doodstraf dan ook omgezet in een boete. Het kan echter ook zo zijn dat er bij de nabestaanden zoveel verdriet en wrok is dat ze de moordenaar willen zien hangen. In de Soedanese traditie wordt in deze context gesproken over sudia. Dat betekent zoveel als ruimhartigheid, goedheid.

Enkele weken geleden reed een bekende van mij Achmed 's avonds een kind aan. Het kindje was in het pikkedonker de straat over gestoken in Khartoum. Achmed raapte die jongen van de straat op en reed met hem naar het ziekenhuis. Maar alle goede zorgen mochten niet baten. Twee dagen later stierf Ismail, 11 jaar oud, oudste zoon van 3 kinderen, zijn vader in Dubai vanwege werk, zijn moeder alleen in Karthoum. Achmed, mijn bekende, werd meteen gearresteerd in afwachting van het proces. In het geval van schuld zou hij ter dood worden gebracht door ophanging. De 'extended family' van Achmed, dat wil zeggen alle mannen van jong tot oud, ooms en neven zo'n 20 a 25 getal, eenieder in een djellaba, dat is een lang wit hemd tot aan de enkels en een witte tulband, gingen naar de rouwtent waar de familie van de jongen bijeen was om hun medeleven te betuigen en samen voor de jongen te bidden. Het betuigen van medeleven is in de Afrikaanse context heel belangrijk. Daar mag je eenvoudig weg niet ontbreken. Een ieder die ook maar enigszins gerelateerd is aan de familie of een bekende is komt naar het huis of naar die tent om samen met de nabestaanden over de dode te rouwen en te treuren. Zo deed dat ook de familie

van Achmed. Vier dagen lang kwamen alle familieleden van Achmed naar de rouwtent om over het jongetje Ismail te treuren. Ze hielpen niet alleen bij het bedienen, ook bij het betalen van de kosten voor het eten en drinken. Bij ieder overlijden komen al vlug zo'n 500 mensen naar de rouwtent en is de persoon bekend dan kunnen het er meer dan 1000 zijn. Eenieder krijgt te eten en te drinken. De mannen van de familie van Achmed schonken thee en koffie, gingen rond met borden met eten en zwegen. Mannen met donkere gezichten, witte tulband en witte djellaba. Het was een indrukwekkend gezicht. Op de laatste dag van die rouwperiode, dat is normaal gesproken na 4 á 5 dagen, namen ze afscheid van de moeder en betuigde ze nogmaals hun medeleven ook namens Achmed. De vader van Achmed voerde het woord. Daar stonden ze dan twee ouders, een vader die vocht voor het leven van zijn zoon en een moeder die haar zoontje al verloren had. Het was tijdens dat gesprek dat de moeder van Ismail ondanks al haar verdriet haar wrok verwon en Achmeds schuld kwijtschold. Diezelfde dag nog tekende ze een document waarin ze verklaarde af te zien van iedere vervolging. Achmed werd diezelfde avond vrijgelaten. Sudia, ruimhartigheid. Het bouwt op de gedachten dat wij uiteindelijk één familie zijn en dat we elkaar nodig hebben. Vandaag treft het ongeluk jou, maar morgen kan het mij treffen en daarom help ik jou vandaag opdat jij morgen mij zult helpen. Het leven is een gave dat we met elkaar delen, dus doe goed en zie niet om.

Op financieel economisch gebied kan barmhartigheid natuurlijk ook een rol spelen. Soedan zit op een torenhoge schuldberg. Economisch staat het aan de rand van de afgrond. Soedan heeft in het verleden lening op lening gestapeld gefaciliteerd door verschillende landen waaronder: China, Qatar, Saoedi-Arabië en de grote internationale monetaire instellingen zoals de Wereldbank. Makkelijk geld leek het. Het land leefde jarenlang op te grote voet. Nu is het krijgen van nieuwe leningen ineens onmogelijk geworden, omdat Soedan een slechte naam heeft met het aflossen van diezelfde leningen. Zo werd de droom van makkelijk geld tot een nachtmerrie. De aartsbisschop van Canterbury, archbishop Justin Welby, zei daarover enige jaren geleden: 'De armste landen worden in een nieuwe slavernij gedwongen door zware bankvoorwaarden opgelegd door de Wereldbank.' Vele Afrikaanse landen bevinden zich in een schuldental waaruit ze zich met eigen kracht niet meer kunnen bevrijden. Kwijtschelding van schuld is een vereiste willen Soedan en andere landen tot ontwikkeling komen en een gezonde economie kunnen ontwikkelen. Soedan bevindt zich juist op dit moment in een ernstige economische crisis. Voor diesel en benzine moet je soms zes tot zeven uur in de rij staan. Er worden nauwelijks nog goederen geïmporteerd vanwege gebrek aan buitenlandse valuta. Saoedi-Arabië zou bereid zijn Soedan voor vijf jaar van haar olie-behoefte te voorzien. Economen hebben echter al gewaarschuwd dat Khartoum nooit op enige wijze in staat zal zijn die schuld af te lossen met alle politieke en strategische gevolgen van dien. Een nieuwe schuldental met vergaande implicaties. De schulden van arme landen, zo zegt Paus Franciscus dan ook terecht in zijn Enciclica Laudato Si, zijn vaak een instrument om diezelfde landen te manipuleren. Barmhartigheid in de zin van een gift, gratis, heeft dus niet alleen van doen met intermenselijke verhoudingen, niet alleen met rechtspraak, maar het heeft ook van doen met openbaar bestuur en met financiële systemen, maar bovenal kun je het ook toepassen op de schepping zelf.

De natuur zelf is barmhartig met ons. De natuur geeft ons regen en zonneschijn, geeft ons planten en dieren om van te leven om van te overleven. De natuur geeft ons schoonheid, vaste grond onder de voeten en ze doet dat ongevraagd. Het is een gift voor de mensheid. De schepping is zo te zeggen barmhartig naar ons toe. Wij hebben daarom ook een verantwoording naar die schepping toe. Die verantwoording voor Gods aarde betekent dat de mensheid de wetten van de natuur moet accepteren en het delicate evenwicht tussen de schepselen niet mag verstoren. Paus Franciscus corrigeert in *Laudato Si* dan ook een beeld dat eeuwenlang opgeld deed, ook in de theologie van de kerk. Paus Franciscus zegt: 'In onze tijd leert de kerk niet eenvoudig weg dat alle andere schepselen onderworpen zijn aan het goed van de mensen, alsof de schepselen geen waarde in zichzelf hebben.' De catechismus van de katholieke kerk voegt daaraan toe: 'Ieder schepsel heeft een eigen goedheid en perfectie, ieder schepsel is gewild vanwege zichzelf en als zodanig geeft het iets weer van Gods oneindige goedheid en wijsheid. In de laatste jaren groeit steeds meer besef dat de mensheid niet heer en meester is van de natuur, maar onderdeel van diezelfde natuur zoals ieder ander levend wezen. Deze visie van de kerk, van de schepping, staat lijnrecht tegenover de moderne industriële denkbepelden van onze technologische maatschappij die de natuur gebruikt naar eigen inzicht. Deze denkbepelden betreffende de natuur die zo door de industrie worden gebruikt hebben zich ontwikkeld op de overgang van de middeleeuwen naar de renaissance. De mens van de middeleeuwen had nog een visie dat de schepping een transcendentale waarde had. Voor de middeleeuwse mens was de natuur nog schepping dat was door God gewild, gevormd en geschapen. De schepping had dus een eigen waarde. Los van wat wij mensen daarvan vinden. Een eigen identiteit die niet afhangt van de mens maar van God alleen. Ieder schepsel ook de mens had een plaats binnen die harmonische geordende schepping. De middeleeuwse mens was deel van Gods indrukwekkende schepping. We kunnen daarbij denken aan de woorden van apostel Paulus die schreef: 'In hem leven, bewegen en zijn wij.' en ook 'Hij bestaat voor alles en alles bestaat in hem.' Of zoals C.S Lewis het schreef: 'The cosmos is like looking at a great building overwelming in it's greatness, but satisfying in it's harmony.'

Het beeld van God die als schepper aanwezig is in alle dingen wordt dan verbrijzeld in William Ockham, een Britse monnik die de theorie van het nominalisme ontwikkelde. Het betekent dat de dingen vanuit de natuur geen waarde meer hebben en dat die waarde door de mens, dus niet meer door God aan de dingen worden toegekend. In onze moderne terminologieën, in de terminologie van de psychologie, zouden we wellicht van projectie spreken. De mens projecteert zijn gedachten in de dingen. De filosofie van het nominalisme ligt dan ook aan de grondslag van het moderne denken. Deze ontwikkeling zet zich verder voort in de renaissance. We denken aan René Descartes en Sir Francis Bacon. Bacon komt tot de conclusie dat de wetenschappelijke ontdekkingen moeten worden gebruikt voor 'the relief of man's estate'. Dat wil zeggen om het leven van de mensen te verbeteren, hun pijn, lijden en armoede te verlichten. Het betekent dat de natuur niet meer wordt bestudeerd vanwege haar intrinsieke waarde, als een afbeelding van God. Maar vooral als iets dat moet worden onderzocht en gemanipuleerd door de mensheid voor haar eigen interesse, voor haar eigen goed. De natuur wordt dus gedegradeerd, valt van haar voetstuk. Ze heeft alleen nog waarde voor zover ze nuttig is voor de mens. De basis van de industriële revolutie en de technologische revolutie was daarmee gelegd. Het is het begin van het utiliteitsdenken waar we tot op de dag van vandaag mee te

maken hebben. Je zou dus kunnen zeggen dat het idee van duurzaamheid in zekere zin een middeleeuws idee is. Het is de gedachte dat de mens niet heerst over de natuur. Je kan haar niet naar eigen goed denken gebruiken en misbruiken. De natuur is niet enkel en alleen voor 'the relief of man's estate'. We beginnen meer en meer te begrijpen dat wij niet boven de natuur staan, maar we maken onderdeel van diezelfde natuur uit. We kunnen niet zonder haar.

Keren we terug naar de Soedan. Het noorden van het land, het grootste deel, is geheel woestijn, de Sahara. De rest van het land, zo ten zuiden van Karthoum, is Savanne. De maanden april, mei en juni zijn de heetste maanden van het jaar. Temperaturen van boven de 45 graden zijn geen uitzondering. Vooral in de laatste jaren worden die extremen steeds groter. Vorig jaar werd de deelstaat Undorman dit is aan de andere kant van de Nijl in Khartoum 50 graden Celsius gemeten. Zoals Paus Franciscus schreef in zijn Laudato Si: 'Veel van de armen leven in gebieden die ernstig getroffen worden door fenomenen gerelateerd aan global warming.' Landbouw in Soedan wordt moeilijker omdat regen niet meer betrouwbaar is en de hoge temperaturen maken het leven soms ondragelijk. De toegang tot water is een steeds groter probleem. Vooral in de regio's die ver van de Nijl liggen. In onze discussie over een duurzame samenleving mogen we niet uit het oog verliezen hoe wij als westerse wereld vaak het probleem verplaatsen. Het is geen geheim dat verschillende landen in Afrika vaak gebruikt worden als dumping ground voor chemisch afval. Bijvoorbeeld waar wij als westerse wereld er geen weg mee weten. Zelfs radioactief afval heeft nu zijn weg gevonden naar Afrika. Bij de bouw van een stuwdam in Merowe, in Noord-Soedan, door een Chinese firma, zijn zo'n 60 containers radioactief afval gedumpt uit het verre China. Dat dumpen geldt trouwens ook voor medicijnen. Medicijnen die in Europa niet meer zijn toegestaan omdat ze te veel bijeffecten hebben worden vaak in Afrika weer voorgeschreven zodat ze daar gedumpt zijn. Je zou jezelf de vraag kunnen stellen: is de Afrikaan dan toch minder dan de westerling? Afrikanen slikken medicijnen die hier op de markt in Nederland verboden zijn geworden. Het westen heeft bovendien moeite om tot een duurzame ontwikkeling te komen die mondiaal van aard is. Dat wil zeggen dat iedere burger hetzelfde recht heeft als de gemiddelde westerling.

De armoede in ontwikkelingslanden wordt maar al te graag een snelle bevolkingsgroei geweten, terwijl de werkelijke oorzaak ligt bij de ongebreidelde consumptiezucht van het westen. Paus Franciscus zegt daarover: 'Het is een poging om het huidige distributie model te legitimeren waarin een minderheid van de wereldbevolking, ongeveer 10% dat zijn wij, het recht opeist op een dermate hoge consumptie welk op mondiaal niveau absoluut onhaalbaar zou zijn.' Volgens Paus Franciscus bestaat er dan ook een reële ecologische schuld van rijke landen tegenover de ontwikkelingslanden. De westerse landen, de vroegere koloniale machten, hebben eeuwenlang de natuurlijke rijkdommen van het zuidelijke halfrond uitgebuit. In zekere zin gaat die uitbuiting tot op de dag van vandaag nog steeds door.

We spreken veel over de opwarming van de aarde door menselijk toedoen, maar wanneer we werkelijk tot een carbon neutral industry willen komen, dan kan dat niet buiten de ontwikkelingslanden om. Afrika staat bijvoorbeeld nog steeds in de kinderschoenen betreffende de industriële revolutie. Het opbouwen van een nieuwe duurzame industrie is duur en vraagt veel grote investeringen. De meeste Afrikaanse landen zijn armlastig. Hebben eenvoudigweg niet de gelden om massief te

investeren in duurzame industrie. De tendens is dan ook om voor goedkopere en dus vervuilerdere oplossingen te gaan. Ontwikkelingslanden hebben werkelijk de hulp nodig van het westen. Het westen heeft een ecologische schuld tegenover deze landen en kan deze schuld goedmaken door massief te investeren in onderwijs, maar ook in duurzame industrie. We moeten daarbij niet vergeten dat Afrika het continent van de toekomst is. Het continent is immens 12 tot 13 keer Europa, heeft een jonge bevolking, een overvloed aan grondstoffen en een bijna eindeloos landbouw potentieel.

Wanneer we een ecologische cultuur willen ontwikkelen kunnen we geen genoegen nemen met deelprocessen. We kunnen dan wel duurzaam gaan in Europa en ook hier in Limburg, maar dat sorteert weinig effect wanneer de rest van de wereld daar niet in meegaat of misschien niet in mee wil gaan zoals we dat tegenwoordig van Trump horen. We zullen globaal een nieuwe visie moeten ontwikkelen zegt de Paus die zich uit in de manier van denken, in de politiek die we voeren, zelfs in de manier waarop we onze kinderen opvoeden. Een nieuwe globale visie die sterk genoeg is om weerstand te bieden aan het technologische paradigma van onze tijd. Het gehele systeem moet hervormd worden zo zegt de Paus.

Vele jaren lang sinds het fletcherism en reaganism werd gedacht dat de markt, de economie zichzelf wel zou regelen en reguleren. De recente economische crisis heeft ons geleerd dat dat niet het geval is. Paus Franciscus schrijft: 'We moeten ons ervan bewust zijn dat we de bescherming van het milieu niet kunnen overlaten aan de marktwerking. Waar enkel winstbejag geldt wordt geen rekening gehouden met het ritme en de waarde van de natuur of het delicate evenwicht van het ecosysteem. De Paus roept dan ook de politiek op zich niet slaaf te laten zijn van de economie, alsof de economie de norm is van onze maatschappij. Het is van belang dat wij opnieuw de discussie aangaan betreffende de waarde van de mens en zijn plaats in de natuur, want in zekere zin is ook die mens zelf slachtoffer geworden van het utiliteit denken. Mensen hebben schijnbaar alleen waarde als ze productief zijn, als we nuttig zijn in onze industriële, technologische maatschappij. Daarom ook dat in onze westerse wereld, ouderen, gehandicapten, ongeborenen steeds vaker uit de boot vallen. Ze zijn niet nuttig voor onze maatschappij. Ze produceren niet en hebben daarom minder waarde. Hoe anders is dat in Afrika waar ieder kind met vreugde wordt ontvangen, waar ouderen een ere plaats hebben in de samenleving, waar zelfs gehandicapten met zorg worden omringd. In Afrika leeft iedere generatie ten dienste van de volgende. De wereld is in bruikleen iedere generatie opnieuw. Zoals apostel Paulus schreef in zijn brief aan de romeinen: 'Niemand leeft voor zichzelf alleen. Niemand sterft voor zichzelf alleen.'

Tenslotte voor deze ecologische evolutie, voor deze weg naar een duurzame samenleving, hebben we sterke en effectieve overheidsinstellingen nodig. Alles wat deze instituties verzwakt, leidt alleen nog maar tot meer ongerechtigheid, meer geweld en meer verlies van vrijheid. En veel landen in Afrika zijn dan ook een voorbeeld van hoe het niet moet. Veel landen zijn *dumping grounds*, worden uitgebuit, omdat een kleine corrupte elite de macht in handen heeft en zich zo snel mogelijk verrijkt op de kosten van de samenleving. Vaak lijkt het inderdaad dat de multinationals in die landen meer macht hebben dan de staat. Paus Franciscus concludeert: 'We moeten opnieuw tot overtuiging komen dat we elkaar nodig hebben. Dat we samen een verantwoordelijkheid delen voor elkaar en voor de wereld en dat het zich loont goed en rechtschapen te zijn. Laten we daarom misschien thuis al in

onze eigen kring beginnen met kleine stapjes van zorg voor elkaar. Wanneer we in iedere kleine stap een beetje betere wereld proberen op te bouwen, dan is ook dát politiek; een cultuur van liefde. Dat is wat we uiteindelijk allemaal nodig hebben voor ons leven, voor onze natuur, voor onze wereld. Dank voor uw aandacht.